

УДК 378.018.8:793.3.071.4]:[793.31:792.83]:[159.924:316.7]-043.2](045)

DOI: 10.31499/2307-4914.2(32).2025.348676

ЕМОЦІЙНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАНТА НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ХОРЕОГРАФА

Сергій Куценко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри хореографії та художньої культури, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-0574-786X

E-mail: s.v.kutsenko@udpu.edu.ua

У статті здійснено наукове обґрунтування емоційно-культурологічної детермінанти народно-сценічного танцю та визначено її функціональну роль у системі підготовки сучасного хореографа. Методологічну основу дослідження становлять методи теоретичного аналізу, міждисциплінарного синтезу, узагальнення та систематизації наукових джерел, що забезпечило комплексне осмислення означеної детермінанти в контексті професійної підготовки хореографа. Проаналізовано наукові підходи до інтеграції культурологічного й емоційного чинників в освітній процес, а також окреслено методичні аспекти реалізації емоційно-культурологічної детермінанти у системі хореографічної освіти.

Ключові слова: емоційно-культурологічна детермінанта; народно-сценічний танець; хореографічна освіта; культурна компетентність; творчий потенціал; національна ідентичність; майбутній хореограф; професійна підготовка; культурна спадщина.

EMOTIONAL-CULTURAL DETERMINANT OF FOLK- STAGE DANCE IN THE TRAINING SYSTEM OF THE MODERN CHOREOGRAPHER

Serhii Kutsenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Choreography and Artistic Culture Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-0574-786X

E-mail: s.v.kutsenko@udpu.edu.ua

A scientific justification of the emotional-culturological determinant of folk-stage dance is provided in the article and its functional role in the system of training a modern choreographer is defined. The methodological basis of the research is the methods of theoretical analysis, interdisciplinary synthesis, generalization and systematization of scientific sources, which provided a comprehensive understanding of the specified determinant in the context of professional training of a choreographer. The author highlights three interrelated components of the emotional-cultural determinant: the emotional component, which ensures the development of artistic sensitivity, emotional improvisation, and movement expressiveness; the cultural component, which involves the assimilation of national traditions, symbolism, and historical-cultural context; and the creative-analytical component, which integrates the acquired knowledge into the process of creating original choreographic compositions, facilitating critical analysis, synthesis, and adaptation of traditional material to contemporary stage contexts, as well as the ability to artistically interpret cultural symbols through movement.

The methodological implementation of this determinant, according to the author, presupposes a comprehensive approach that includes improvisation, thematic combinations reflecting regional styles,

ethnocultural features, and ritual symbolism, stage productions modeling cultural narratives, and reflective performance analysis. Such a system allows students to simultaneously develop creative potential, artistic sensitivity, cultural awareness, and professional self-consciousness, facilitating the ability to adapt traditional forms to the modern stage environment and create holistic original compositions.

The research results demonstrate that folk-stage dance is a multidimensional pedagogical platform, ensuring the integration of emotional, cultural, and creative development in students. It creates the professional identity of future choreographers, their ability for conscious artistic self-expression, and critical evaluation of their own and partner artistic decisions. The author concludes that folk-stage dance is an effective pedagogical tool, combining the development of technical mastery with deep cultural and emotional assimilation of national and global cultural heritage, contributing to the comprehensive preparation of choreographers for independent professional activity in conditions of modern choreographic education.

Keywords: *emotional-cultural determinant; folk-stage dance; choreographic education; cultural competence; creative potential; national identity; future choreographer; professional training; cultural heritage.*

Сучасна хореографічна освіта функціонує на перетині естетичних, педагогічних і культурологічних вимірів, де ключовим завданням є формування професійної компетентності майбутніх хореографів, здатних до творчого самовираження та культурної інтерпретації традиційного хореографічного мистецтва. Одним із ключових чинників означеного процесу є емоційно-культурологічна детермінанта, яка інтегрує емоційний розвиток, художнє відчуття та культурологічну обізнаність здобувачів в контексті вивчення народно-сценічного танцю.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена потребою формування у майбутніх фахівців не лише танцювальної майстерності, а й здатності до емоційної передачі змісту танцю, інтерпретації культурних надбань та усвідомлення власної національної ідентичності. Теоретичне осмислення емоційно-культурологічної детермінанти дозволяє розробляти методичні стратегії, що сприяють комплексному розвитку хореографічної майстерності.

У наукових публікаціях вітчизняних вчених, що стосуються досліджень народно-сценічного танцю як освітнього та культурологічного феномену, можна виокремити декілька значущих напрямів, які лягли в основу концепції емоційно-культурологічної детермінанти. Наприклад, Ю. Петрова [5] акцентує увагу на процесі формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів хореографії через образи й лексику народно-сценічного танцю, визначаючи його педагогічний потенціал саме як засіб передачі національної ідентичності. У працях В. Литвиненка [3] досліджуються семантичні й символічні структури руху, які формують художнє та культурне сприйняття студента. Інтегративні дослідження народно-сценічного танцю, особливо праці О. Бойко [2], підкреслюють семіотичну природу танцю як мистецтва, яке транслює фольклорний код через художню форму. Дослідниця аналізує, як танцювальний фольклор може стати джерелом для професійної підготовки балетмейстерів, оскільки він не просто реплікує автентичні рухи, а дає можливість активувати нові творчі сенси і художні інтерпретації у сучасному контексті. Водночас дослідження О. Бігус [1] висвітлюють, як народний танець слугує інструментом патріотичного виховання студентів-хореографів. Авторка розглядає методику, за якою патріотизм формується через етно-самосвідомість, народознавчі елементи та відчуття національної ідентичності, що виникає під час занять народно-сценічним танцем. Крім

того, О. Хвасцевська та В. Котов [6] підкреслюють, що підготовка хореографів сьогодні повинна включати інтеграцію мистецької, педагогічної та культурологічної складових.

Попри наявність актуальних досліджень потенціалу народно-сценічного танцю, його емоційно-культурологічний вимір усе ще залишається недостатньо вивченим. Зокрема, бракує ґрунтовних досліджень, які б розкривали механізми емоційної взаємодії здобувача з етнокультурним змістом народно-сценічного танцю.

Метою дослідження є науковий аналіз емоційно-культурологічної детермінанти та її функціонального значення у системі підготовки сучасного хореографа в контексті вивчення народно-сценічного танцю.

У світлі наукових досліджень, емоційно-культурологічна детермінанта народно-сценічного танцю постає як обґрунтований науково-теоретичний підхід: вона поєднує розвиток творчого потенціалу, культурологічної обізнаності та емоційної чутливості здобувачів. Ця концепція є вкрай актуальною в сучасному освітньому процесі, оскільки дозволяє задовольнити зростаючі вимоги до хореографічної освіти, а саме – здатності до глибокого художнього самовираження, інтерпретації культурної спадщини й усвідомлення національної ідентичності в процесі професійного становлення.

З точки зору педагогічної теорії, детермінанта виступає стимулюючим механізмом, що визначає ефективність освітнього процесу і є основою для побудови цілісної системи хореографічної підготовки. Емоційно-культурологічна детермінанта розглядається нами як комплексний інтегративний чинник, який визначає динаміку формування професійної компетентності хореографа на основі взаємодії емоційного, культурологічного та творчого аспектів.

У структурному контексті емоційно-культурологічна детермінанта включає кілька взаємопов'язаних компонентів:

Емоційна складова забезпечує розвиток художньої чутливості та здатності до виразного рухового самовираження. Вона включає формування навичок емоційної імпровізації, сприйняття та трансформації музично-ритмічних і сценічних імпульсів, що створює основу для творчої автономії майбутнього хореографа. Емоційна сфера виступає механізмом активації внутрішнього творчого потенціалу, що є критично важливим для розвитку творчого стилю діяльності.

Культурологічна складова передбачає засвоєння національних звичаїв, традицій, символіки та обрядової структури народних танців. Вона спрямована на формування у здобувача глибокого розуміння історико-культурного контексту, здатності до аналізу регіональних особливостей, інтерпретації культурних надбань та усвідомлення значення танцю як носія соціокультурних цінностей. Цей компонент є фундаментом для розвитку культурної ідентичності та професійної самосвідомості хореографа.

Творчо-аналітична складова інтегрує емоційний та культурологічний досвід у процес створення власних хореографічних творів. Вона включає здатність до системного аналізу та синтезу отриманих знань, критичний аналіз художніх рішень, адаптацію традиційного матеріалу до сучасних сценічних форм та інтерпретацію культурних символів через рух. Цей компонент забезпечує комплексний розвиток творчого потенціалу, формуючи вміння здобувача створювати високохудожні, культурологічно обґрунтовані хореографічні твори.

Таким чином, емоційно-культурологічна детермінанта функціонує як інтегративний механізм, що об'єднує емоційні, культурологічні та творчі аспекти

хореографічної підготовки, сприяючи формуванню цілісної професійної компетентності та здатності до художньої самореалізації в контексті національної та світової культурної спадщини.

Народно-сценічний танець вирізняється високим рівнем емоційної насиченості, який є комплексним феноменом і реалізується через взаємодію низки ключових аспектів: пластичних образів і характерних рухів, музичного матеріалу, сценічної взаємодії між виконавцями, а також художньої інтерпретації обрядових і символічних мотивів. Пластичні образи і характерні рухи формують у глядача і виконавця цілісне сприйняття художнього образу, дозволяючи передати емоційний стан персонажа, настрій твору та його національно-культурний контекст. Музичний супровід у народно-сценічному танці не лише задає ритмічну основу, а й сприяє емоційному резонансу, підсилюючи драматургічну та образну насиченість виконання. Сценічна взаємодія між танцюристами забезпечує динамічну комунікацію, у якій рух, ритм і художній задум стають взаємопов'язаними компонентами єдиного творчого процесу.

Аналітичний огляд сучасних наукових досліджень свідчить, що систематичне опрацювання емоційної виразності у танці має багаторівневий вплив на професійний розвиток здобувачів. Підсумовуючи матеріал дослідження емоцій в структурі хореографічного тексту, Н. Чілікіна зазначає, що позначення емоцій у структурі хореографічного тексту, доповнення необхідними деталями сприяє проникненню до внутрішнього світу героїв, опису їхнього суб'єктивного переживання, заглибленню пізнання людської психіки, а отже, віддзеркаленню життєвих явищ. Емоції, виражені в хореографічному тексті, пов'язані з певним способом бачення балетмейстером простору його твору та з естетичною функцією художнього тексту. Все це в цілому розкриває світогляд творця хореографічного тексту, впливає на відчуття й думки глядачів, а також на форму існування культури в певну історичну епоху [7, с. 51].

У процесі емоційного занурення в пластичні та музичні структури танцю формується здатність до творчої імпровізації, що передбачає оперативну адаптацію рухових рішень до різних музичних та сценічних контекстів. Здобувачі набувають умінь створювати оригінальні хореографічні композиції, варіювати технічні елементи відповідно до художніх та символічних особливостей музичного твору і реалізовувати власний стиль у межах сценічного задуму. Такий процес сприяє розвитку творчої автономії, здатності до синтезу технічної майстерності та художньої інтерпретації в імпровізаційній діяльності.

На думку В. Максименко, емоційне ставлення передбачає формування активного прагнення до засвоєння здобутих знань, емоційного відгуку, бажання бачити і виконувати танцювальні па, інтерес до вияву зв'язків між різними видами мистецтв і, зокрема, танцем і музикою. Це важливе вміння у здобувачів сприяє більш глибокому сприйняттю творів мистецтва та їх безпосередньому впливу на художньо-естетичний розвиток. Вплив емоцій виявляється у діях майбутніх фахівців хореографії, у їхньому ставленні до хореографічного мистецтва, у потребі спілкування з прекрасним, у бажанні формувати такі самі почуття у молоді, прагненні передати свої знання і вміння молодому поколінню, активній участі у професійно-хореографічній діяльності [4, с. 86]. Паралельно відбувається формування самосвідомості та художньої чутливості. Емоційна насиченість танцю стимулює розвиток сприйняття власного тіла як інструмента художньої виразності, дозволяє усвідомлювати вплив рухів на емоційний

стан глядача та забезпечує контроль за внутрішнім переживанням. Цей процес є важливим для розвитку професійної компетентності хореографа, який виступає носієм художньої культури та інтерпретатором національних традицій.

Системна робота над емоційною виразністю сприяє розвитку естетичного смаку та критичного мислення. Здобувачі набувають здатності аналізувати власні художні рішення та рішення партнерів, оцінювати композиційну структуру танцю і відповідність виконання культурологічному та історичному контексту. Це формує культурологічно обґрунтовану художню оцінку, яка стає фундаментом для професійної самостійності у сценічній діяльності та дозволяє інтегрувати національні традиції до сучасних хореографічних тенденцій. У цілому, систематичне опрацювання емоційної виразності народно-сценічного танцю забезпечує комплексний розвиток емоційної, культурологічної та творчої компетентності здобувачів, що є невід'ємним елементом підготовки сучасного хореографа до самостійної професійної діяльності. Більше того, емоційна насиченість народно-сценічного танцю не є ізольованим педагогічним явищем. Вона функціонує як базовий механізм інтеграції емоційного, культурологічного та творчого розвитку, що відповідає концепціям сучасної хореографічної освіти. За рахунок цієї інтеграції здобувач одночасно освоює технічні навички, розвиває художню чутливість і поглиблює культурологічне розуміння національних традицій.

Таким чином, народно-сценічний танець виступає багатовимірною педагогічною платформою, яка забезпечує комплексний розвиток майбутнього хореографа. Він формує у здобувача здатність до виразного художнього самовираження, критичного аналізу танцювального матеріалу, творчої імпровізації та усвідомленого культурологічного самовизначення. Такий підхід робить народно-сценічний танець інструментом формування професійної та культурної ідентичності хореографа.

Народно-сценічний танець є важливим носієм національних культурних традицій, який органічно поєднує регіональні особливості, обрядові практики та символічні смисли, закладені в історичному контексті. Його структурно-смісловий зміст формує своєрідну культурну «пам'ять» народу, відображаючи соціальні, релігійні та естетичні цінності, що передаються з покоління в покоління. Освоєння культурологічного аспекту народного танцю не обмежується механічним відтворенням рухів, а передбачає глибоке розуміння історико-етнографічних джерел, локальної специфіки виконання та семантики рухів, що дозволяє здобувачам усвідомлювати культурну ідентичність конкретного народу.

Процес вивчення народного танцю сприяє формуванню професійної ідентичності хореографа як носія культурної спадщини. Здобувачі набувають умінь інтегрувати знання про традиційні практики у сучасний сценічний контекст, що дозволяє створювати синтез художньої виразності та культурологічного змісту. Теоретичний аналіз підтверджує, що такий підхід розвиває критичне мислення, аналітичні здібності та вміння зчитувати культурні значення і символи, які формують основу фахової компетентності хореографа. Саме тому, народно-сценічний танець стає основою для всебічного культурологічного розвитку, де здобувач опановує емоційний, історичний та символічний зміст рухів, формуючи власну професійну та національну ідентичність.

Педагогічний аналіз показує, що взаємодія емоційної та культурологічної

складових забезпечує глибоке засвоєння хореографічного матеріалу та стимулює творчі зусилля у здобувачів. На рівні практичної хореографічної педагогіки народно-сценічний танець функціонує не просто як танцювальна дисципліна, а як інтегративна педагогічно-творча система, здатна забезпечити одночасний розвиток емоційної, культурологічної і професійної компетенцій майбутніх хореографів. З огляду на численні теоретичні дослідження, цей підхід обґрунтовується як перспективний та багатовимірний механізм підготовки фахівців. По-перше, імпровізаційна складова в контексті народно-сценічного танцю виконує провідну функцію емоційної активації здобувача. Вона стимулює художнє самовираження, розвиток тілесної чутливості й здатність реагувати на музично-ритмічні імпульси. Такі вправи відповідають сучасним уявленням про танець як соматичну форму знання, де тіло передає внутрішні переживання й образність. По-друге, тематичні комбінації, які враховують регіональні стилі, етнокультурні особливості і символіку народних танців (обрядові мотиви, локальну пластику), слугують культурологічним підґрунтям. Вони сприяють глибшому засвоєнню культурного коду, формуванню національної ідентичності та розумінню культурної семіотики. Цей підхід підтверджується історико-мистецтвознавчими дослідженнями становлення народно-сценічної хореографії. По-третє, сценічні постановки, побудовані в контексті конкретних культурних наративів, дозволяють здобувачам не лише відтворювати танцювальні елементи, а й стратегічно розвивати сценічну свідомість. Завдяки таким постановкам вони навчаються інтегрувати рух, музикальність і символіку у цілісний художній образ, що є центральним аспектом підготовки хореографа-постановника. Цей підхід відповідає методичним засадам, викладеним у навчально-методичній літературі з дисципліни «Народно-сценічний танець». По-четверте, рефлексивний аналіз виконання – критично важливий компонент системи: він дозволяє здобувачам осмислювати власні емоційні реакції, оцінювати відповідність художнього виконання культурному контексту та розвивати аналітичне мислення щодо танцювальної структури. Цей процес саморефлексії є структуроутворювальним для формування високого рівня художньої компетентності і самосвідомості педагога-хореографа.

Узагальнюючи викладене, слід наголосити, що поєднання окреслених методичних прийомів позиціонує народно-сценічний танець як ефективний інструмент формування емоційно-культурологічної компетентності майбутнього хореографа. Йдеться не лише про розвиток технічної майстерності, а й про становлення здатності до художньо-сміслової інтерпретації та глибшого культурного розуміння. Такий підхід корелює з висновками сучасних наукових досліджень, у яких народно-сценічний танець постає фундаментом багатовимірного професійного зростання хореографа, сприяючи інтеграції емоційного, пізнавального та культурологічного вимірів у процес фахової підготовки.

Перспективи подальших досліджень у сфері емоційно-культурологічної детермінанти народно-сценічного танцю полягають у дослідженні ефективності інтеграції традиційних та сучасних педагогічних технологій для розвитку емоційної виразності та культурологічної компетентності здобувачів. Важливим напрямом є аналіз регіональних та міжкультурних особливостей народних танців для глибшого усвідомлення культурних надбань. Доцільним є вивчення взаємозв'язку між емоційно-культурологічною компетентністю та професійною реалізацією хореографа, а також

розробка інноваційних методик і міждисциплінарних підходів, що сприятимуть підвищенню якості підготовки сучасного фахівця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігус О. О. Формування патріотизму у студентів-хореографів засобами народного танцю. *Танцювальні студії*. 2023. №6 (1). С. 42–50.
2. Бойко О. Інтегративні дослідження народно-сценічного танцю. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2018. № 28. С. 227–233.
3. Литвиненко В. А. Народна образність у мистецтві народно-сценічної хореографії України. *Танцювальні студії*. 2022. №5 (1). С. 29–36.
4. Максименко В. І. Формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2024. 284 с.
5. Петрова Ю. В. Народно-сценічний танець як засіб формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів хореографії. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2015. Вип. 1–2 (5–6). С. 122–133.
6. Хвашевська О., Котов В. Теоретичні аспекти розвитку вищої хореографічно-педагогічної освіти в Україні. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2023. № 20. С. 64–73.
7. Чілікіна Н. Емоції в структурі хореографічного тексту. *Танцювальні студії*, 2018. №. 2. С. 45–51.

REFERENCES

1. Bihus, O. O. (2023) Formuvannia patriotyzmu u studentiv-khoreohrafov zasobamy narodnoho tantsiu [Formation of patriotism in students-choreographers through folk dance]. *Tantsiuvalni studii – Dance Studies*, 6(1), 42–50 [in Ukrainian].
2. Boiko, O. (2018) Intehrativni doslidzhennia narodno-stsenichnoho tantsiu [Integrative studies of folk stage dance]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku – Ukrainian culture: the past, modern, ways of development*, 28, 227–233 [in Ukrainian].
3. Lytvynenko, V. A. (2022) Narodna obraznist u mystetstvi narodno-stsenichnoi khoreohrafiy Ukrainy [Folk imagery in the art of folk stage choreography of Ukraine]. *Tantsiuvalni studii – Dance Studies*, 5(1), 29–36 [in Ukrainian].
4. Maksymenko, V. I. (2024). Formuvannia khudozhno-tvorchoho dosvidu maibutnikh vykladachiv khoreohrafiy u protsesi fakhovoi pidhotovky. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Petrova, Yu. (2015). Narodno-stsenichni tanets yak zasib formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv khoreohrafiy [Folk-stage dance as means of formation of ethnocultural competence of future teachers of choreography]. *Aktualni pytannia mystetskoi osvity ta vykhovannia – Current issues of art education*, 1–2 (5–6), 122–133 [in Ukrainian].
6. Khvashchevska, O. & Kotov V. (2023). Teoretychni aspekty rozvytku vyshchoi khoreohrafichno-pedahohichnoi osvity v Ukraini [Theoretical aspects of the development of higher choreographic and pedagogical education in Ukraine]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty – Professionalism of the teacher: theoretical and methodological aspects*, 20, 64–73 [in Ukrainian].
7. Chilikina, N. (2018). Emotsii v strukturi khoreohrafichnoho tekstu [Emotions in the structure of the choreographic text]. *Tantsiuvalni studii – Dance Studies*, 2, 45–51 [in Ukrainian].